

Pieter Bredie en Eduard van Akaboa

In het Maandblad van augustus 1978 schreef ik over de kaarsenkroon, die het echtpaar Van Ewijk-Cluyse-naer in 1747 aan de kerk in De Bilt heeft geschonken en waarop de volgende inscriptie voorkomt:

PIETER BREDIE EN SOON. E:V:AKABOA

Geen raad wetende met E:V:AKABOA, vroeg ik hiervoor de aandacht van de lezers, die ik in ruime mate mocht ontvangen. Het was mij daardoor mogelijk in het september-nummer te berichten, dat het niet door mij begrepen gedeelte van de inscriptie stond voor Eduard van Akaboa, van wie ook elders in de provincie koperwerk bekend bleek te zijn. Ik deed de toezegging, naar beide kopergieters een onderzoek te zullen instellen en het resultaat hiervan te gelegener tijd te zullen mededelen. Hier moge dan een overzicht volgen van wat mij van hen bekend geworden is.

Pieter Bredie

Toen Joris Bredie in 1671 als nieuwe burger van Utrecht werd aangenomen, komende uit Jutphaas, behoefde hij aan de stadstresorier maar het halve inschrijvingsgeld te betalen¹⁾ ofte wel 12 gulden 10 stuiver, omdat hij in mei van dat jaar met een *borgersdochter*, Neeltje de Meijer, was getrouwd. Zij gingen wonen in de Vinkenburgstraat en kregen een groot aantal kinderen, van wie slechts een zoon Johannes en twee dochters in leven bleven. Vader Joris overleed in 1699 en dochter Cornelia ging in 1701 getrouwd het huis uit.

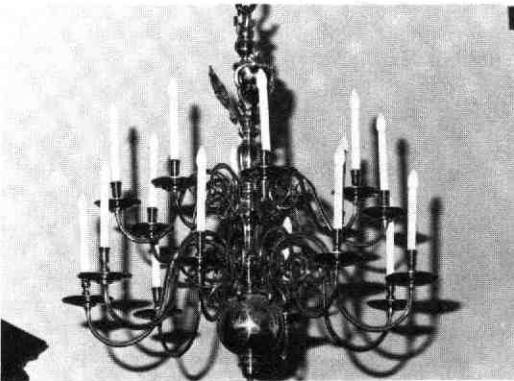
Johannes trouwde in 1694 met Gijsbertje van Bennekom. Dit echtpaar, dat aanvankelijk ook in een (het?)

huis in de Vinkenburgstraat ging wonen, kreeg vier kinderen van wie er twee volwassen werden, Maria en Pieter, respectievelijk van 1695 en 1697.

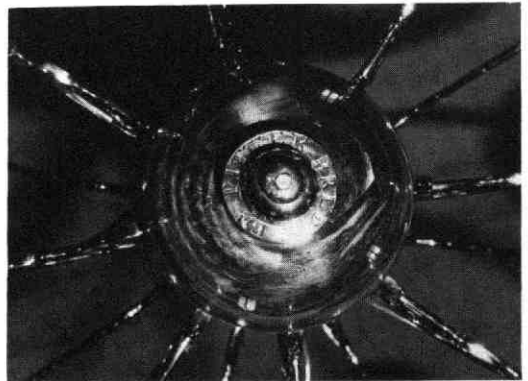
Deze kinderen waren nog niet meerderjarig toen zij hun beide ouders verloren. Vader Johannes stierf in 1712, de moeder twee jaar later. Beiden werden gratis begraven en de kinderen bleven achter op *t'Margarietenhoff achter t'nieuwe Vleeshuys* (het Margaretenhof aan het Jansveld). Dit maakt met elkaar geen welvarende indruk en steekt nogal scherp af bij de royale wijze waarop de grootouders te ruste werden gelegd. Aan de begrafenis van Joris Bredie waren acht dragers te pas gekomen en zijn vrouw Neeltje de Meijer werd in 1726 voor maar liefst f 63,— gezonken.

Het lijkt zo dat het Johannes, die reeds op 40-jarige leeftijd is overleden, niet naar den vleeze is gegaan.

Pieter Bredie was nog pas negen jaar oud toen hij op 8 mei 1706 door de kopergietier Andries Olislager als leerjongen werd aangenomen. Op 13 januari 1727 deed hij zijn meesterproef en werd hij ingeschreven als broeder van het smedengilde, of, zoals men dit noemde, heeft hij zijn gild gewonnen. Ofschoon de koper-slaggers, kopergieters en grofsmeden daarin de meerderheid uitmaakten, behoorden tot het smedengilde nog tal van andere ambachten, zoals messenmakers, pompenmakers, „orlosmakers”, spijkermakers, slotenmakers, harnasmakers, sporenmakers, lampenmakers, vingerhoedmakers, tinnegieters, strijkijzermakers, trompetmakers. Voor het uitoefenen van elk van die beroepen binnen de stad of de stadsvrijheid was het met succes afleggen van een speciale meesterproef vereist²⁾. Ook moest men om als gildebroeder te kunnen worden aangenomen, burger zijn

Kaarsenkroon in de Nederlands Hervormde kerk te De Bilt, in 1747 vervaardigd door de Utrechtse kopergietier Pieter Bredie, daarin bijgestaan door zijn 23-jarige stiefzoon en leerling Eduard van Akaboa. (foto: Gem. Archief De Bilt)

Onderzijde van de kaarsenkroon met de eerste helft van het randschrift. De tweede helft, „... SOON E:V:AKABOA.” in de opstaande rand, liet zich niet fotograferen. (foto: Gem. Archief De Bilt)

van de stad. Bij zijn inschrijving moest men 8 gulden betalen, in 1669 verhoogd tot 12 en in 1753 tot 18 gulden. Die bedragen kwamen in de gildeckas, minus 10 *stuyvers tot rantsoen*, waarvan ieder van beide dekens er 3 ontving en de busmeester (= penningmeester) en de bode ieder 2. Nadat men dan aldus volwaardig gildebrouder was geworden, had men meteen het recht een of meer leerjongens aan te nemen. Zo'n *leerkijnt* moest bij zijn komst 1 gulden 10 stuiver aan het gilde betalen. Blijkens de rekeningen van het smedengilde heeft Pieter Bredie tot 1753 vrij geregeld leerjongens in dienst gehad.

Op 22 mei 1727, dus enkele maanden nadat hij gildebrouder was geworden, trouwde Pieter Bredie - hij woont dan in de Massegast - met Catharina Mom uit de Korte Viesteg. Het huwelijk wordt in de Jacobikerk voltrokken, waarbij voor de bruidegom diens tante Cornelia, hierboven genoemd, als getuige optreedt. Zijn bruid is weduwe en ook haar eerste man was sedert 1720 als kopergieter lid geweest van het Utrechtse smedengilde. Zijn naam was Laurens van Akaboa, en Catharina Mom bracht toen zij hertrouwde twee kinderen mee ten huwelijk, een dochter Ida van 5 en een zoon Eduard van 3 jaar.

Eduard van Akaboa

De herkomst van Akaboa als familienaam blijft voornog onzeker. De een opteert voor gevluichte Portugese joden, de ander denkt aan verbastering van een Hugenoten-familiennaam (Hacquebois?)³⁾.

Weer anderen zien er een plaats- of streeknaam in en zoeken die dan in ons voormalig Oost-Indië. De eerstgenoemde mening schijnt onjuist, want de Portugese ambassade in Den Haag antwoordde op mijn desbetreffende vraag pertinent, dat de naam (Van) Akaboa niet van Portugese oorsprong is. Ik laat dit punt nu verder maar rusten en bepaal mij tot informatie over enkele leden der familie.

Ik telde eens, op hoeveel verschillende wijzen ik de naam geschreven vond en kwam moeiteloos tot over de dertig. In het vervolg zal ik mij houden aan de schrijfwijze „Van Akaboa“. Niet dat deze vorm het meest voorkomt - ik heb dit niet nagegaan - maar omdat de naam zo gespeld staat op de Biltse kerkkroon, die al deze soesah op haar geweten heeft, en nog meer omdat Eduard zijn naam zo schreef, wat blijkt uit zijn hier afgebeelde kloeke handtekening.

Handtekening van Eduard van Akaboa onder een notariële acte van 1758.

Leden van het geslacht Van Akaboa zullen zich waarschijnlijk omtrent het midden van de 17e eeuw in Utrecht hebben gevestigd. In 1668 vonden in de Domkerk twee dopen plaats van kinderen van die

naam. In 1684 trouwde een Gerrit van Akaboa met Maria van Alphen. Zij gingen wonen in de Drieharingenstraat, waar zij hun hele huwelijksleven zijn gebleven. Zij kregen, behalve verscheidene kinderen voor en na dien, in 1693 een zoon Laurens. Deze jongen deden zij, toen hij 13 jaar oud was, in de leer bij de kopergieter Van Hamersvelt. Na 14 jaar slaagde hij voor zijn proef en werd hij als gildebrouder ingeschreven. Dat was op 30 september 1720 en vijf weken later trouwde hij met Catharina Mom, een meisje uit een welgestelde familie. Zij betrokken een huis in de Korte Viestraat, waar zij in 1722 en 1724 de reeds vermelde dochter en zoon kregen, die genoemd werden naar Laurens' grootouders Van Akaboa. Laurens had als kopergieter op zijn beurt weer enige jaren leerjongens aan het werk, toen hij reeds in 1725 of '26 kwam te overlijden. Hoe, waar en wanneer precies blijft voor ons verborgen. In de begraafboeken van de stad Utrecht komt hij niet voor. Wij weten alleen dat hij in 1724/'25 nog een leerjongen had en dat zijn weduwe op 22 mei 1727 met Pieter Bredie trouwde.

Zodra Eduard daarvoor in aanmerking kwam, zal Bredie zelf hem in het vak van kopergieter hebben ingewijd. Doordat de zoons van gildebrouders vrijgesteld waren van het betalen van *leerkintsgeld*, vinden wij de jonge Eduard niet in de rekeningen van het gilde vermeld. Wij komen hem daarin voor het eerst pas op 17 november 1749 tegen - hij is dan 25 jaar - als hij zijn proef aflegt en als gildebrouder wordt ingeschreven. Hij komt niet voor in de gewone rubriek van hen die hun gild hebben gewonnen, maar onder het hoofd *Namen van die haar vaders gilt hebben verheervaart*.

Dit vreemde woord, waarbij wij niet aan „heervaart“ moeten denken, is waarschijnlijk een verbastering van het uit het leenstelsel bekende woord „verheergewaden“⁴⁾ en men gaf er mee aan het winnen van het gild door de oudste zoon van een gildebrouder. Hij behoefde slechts 2 gulden 10 stuiver in de gildeckas te storten in plaats van de normale 11 gulden 10 stuiver. Wel had hij als ieder ander zijn proef moeten doen en daarvoor de gebruikelijke 6 stuiver moeten betalen. In de jaren 1753-1758 heeft Eduard een viertal leerjongens in opleiding gehad.

Vader en zoon

Op 17 september 1751 trouwde Eduard van Akaboa met Angenita de Graaff. Zij kregen 2 zoons en 1 dochter, van wie de oudste, Louwerens Dirk, op 25 maart 1753 werd geboren. Waar dit gezin woonde kunnen wij afleiden uit het volgende: Pieter Bredie en Catharina Mom kochten in 1746 een huis aan de noordzijde van de Lange Lauwerstraat. In de desbetreffende transportakte staat, dat dit huis aan de westzijde wordt belend door Pieter Bredie c (um) u (xore). Wanneer en hoe zij van laatstbedoeld huis eigenaars waren geworden, heb ik niet kunnen vinden, wellicht door vererving. Uit gegevens die nog ter sprake komen valt op te maken, dat het westelijke pand aanzienlijk groter was dan het aangrenzende, in 1746 aangekochte huis. Ik veronderstel, dat aanvankelijk Bredie

met zijn gezin in het grote huis woonde en dat hij en zijn vrouw in 1746 het buurhuis er bij kochten om dit te gelegener tijd zelf te kunnen betrekken en het grote dan aan Eduard ter beschikking te kunnen stellen. (Diens zuster Ida was al in 1743 getrouwd.) Dit zal in 1751 zijn gebeurd. Nadat in de zomer van 1754 Bredie zijn vrouw had verloren, waardoor hij alleen achterbleef, heeft hij het in 1746 gekochte huis in mei 1755 weer verkocht 5). Waar hij toen zelf is heengegaan, valt niet met zekerheid te zeggen.

Wellicht heeft hij zich toen reeds in het Barbara- en St. Laurengasthuis ingekocht. Na de dood van zijn vrouw komen wij zijn naam geen enkele maal meer in de gildeboeken tegen. Van zijn oude dag krijgen wij een al even weinig riante indruk als van zijn jeugdijaren, die hij, vroeg wees geworden, in de Margaretenhof heeft doorgebracht. Ik vond zijn overlijden op 20 januari 1763 als volgt vermeld: *Pieter Bredie int Barbara en Laurens Gasthuis. Laat geen vrouw of kinderen na. Begraven wegens het huis.*

In de notariële akte waarbij Bredie in 1755 zijn huis verkocht, wordt dit gequalificeerd als *zekere huijzinge of kamere*, wat niet wijst op een woning van grote allure. Het aangrenzende huis aan de westzijde wordt in dezelfde akte aangeduid met *de huijzinge alwaar de Kerkkroon uithangt*. Uit een akte van 3 maanden later blijkt, dat dit huis dan het eigendom is van en bewoond wordt door Eduard van Akaboa. De naam „de Kerkkroon“ moet, wanneer wij op de notariële akten mogen afgaan, tussen de jaren 1746 en 1755 aan het huis zijn gegeven en het ligt voor de hand, bij het lezen van die naam te denken aan de kroon in de kerk van De Bilt.

Deze draagt het jaartal 1747. De 23-jarige Eduard van Akaboa, die toen nog 2 jaar voor de boeg had alvorens zijn meesterproef af te leggen, heeft in het belangrijke werkstuk dat de Biltse kerkkroon is geweest, zijn deel mogen hebben, onder leiding en toezicht van zijn stiefvader en leermeester. Ter herinnering aan dit werk en hun samenwerking, zo stel ik mij dit voor, zal Bredie, toen hij en zijn vrouw het huis aan Eduard ter beschikking stelden, dit tevens van een uithangbord met een kerkkroon hebben voorzien.

Dat „de Kerkkroon“ zeker een ander kaliber huis was dan het buurhuis waarin Bredie het laatst heeft gewoond, blijkt wel uit het feit dat Eduard het op 1 augustus 1755, d.w.z. een jaar na het overlijden van zijn moeder, belastte met een hypotheek van f 800,— en op 30 november 1756 nog eens met een tweede hypotheek van f 850,—. In beide aktes wordt het buurhuis *de kamer van de weduwe Bolwerk* genoemd. Nadat hij in januari 1757 de eerste hypotheek heeft afgelost, verkoopt hij het huis *alwaar thans de Kerkkroon uithangt, daar de camere van de weduwe Bolwerk naast gelegen leijt, met al hetgeen in de voorz. huijzinge aard- en nagelvast is (uitgezondert een porcelainkasje, de uithangborden en de winkel met sijn toebehoren)* in oktober 1758 aan de tweede hypotheekhoudster, de weduwe Van der Kisten, voor f 400,—. De resterende f 450,— betaalt hij haar blijkbaar kort

daarop terug, want op 21 februari 1759 stemt de weduwe Van der Kisten in met roeyement van de hypotheek.

Werk van Eduard van Akaboa

Er is mij voornamelijk uit vijf dorpskerken in de provincie Utrecht koperwerk van Eduard van Akaboa bekend. De kerkkroon in De Bilt van 1747 is, voor zover ik weet, het eerste werk waaraan zijn naam is verbonden. Zoals gezegd, hij werkte toen nog niet zelfstandig, maar onder verantwoordelijkheid van Pieter Bredie, omdat hij nog geen gildelid was. Dit werd hij in 1749 en zijn werkstukken in de andere vier kerken, die alle uitsluitend op zijn naam staan, dateren dan ook van na dat jaar.

Het oudste ervan is de koperen plaat op de lezeaar van de voorlezer in de kerk te Veenendaal. Deze plaat is gesigneerd met: „E: V: AKABOA 1754“.

In de rekening van de kerk te Leersum van 1756 komt dan de volgende post voor: *betaald aan E. A. Akaboa voor koper geleverd aan de Kerk, blijkt bij quitantie . . . 34 gulden. 6)*

Waaruit dit werk heeft bestaan is niet bekend. Wel bleek het kerkbestuur in Leersum ervan op de hoogte te zijn, dat de kerk in de 19e eeuw nog een voorlezerslessenaar en een paar koperen kronen rijk was, die er nu niet meer zijn.

In de kerk te Tienhoven is het de lezeaar aan de preekstoel die door Eduard van Akaboa is gemaakt. Op de staander of de hals van de lezeaar vindt men: „E: V: AKABOA Anno 1758“.

En tenslotte is het in de kerk van Zegveld weer de lezeaar van de voorlezer die van Eduards hand is. De bijbel rust hier aan de onderzijde tegen een bewerkte opstaande rand, die de inscriptie draagt „EDUARD AKABOA ANNO 1758“. De rekening van de kerkmeesters over 1758 bevat met betrekking tot dit stuk de volgende uitgaafpost:

betaalt aan Eduard Akaboa voor leverantie van een kopere Lessenaar volgens quitantie, de somma van f 27,—.

Van na 1758 is geen werk van hem bekend. Dat er nog meer stukken van zijn hand dan de boven genoemde in onze provincie over zijn, is zeker niet uitgesloten.

De Van Akaboa's in Amsterdam

Het was ook in het jaar 1758 dat Eduard van Akaboa zijn onroerend bezit in de Lange Lauwerstraat van de hand heeft gedaan. Bovendien komen de namen van hem en zijn gezinsleden na genoemd jaar niet meer in de Utrechtse doop-, trouw- of begraafboeken voor. Alles wijst er op, dat hij met zijn gezin in of kort na 1758 Utrecht heeft verlaten en verhuisd is naar Amsterdam. Eduard schijnt in zijn nieuwe woonplaats het beroep van kopergieter niet meer te hebben uitgeoefend. In de lijsten van gildebroeders van het Amsterdamse smidsgilde heb ik zijn naam nergens kunnen vinden, evenmin de namen van zijn beide zoons. Reeds in 1766, op 42-jarige leeftijd, is Eduard te Am-

sterdam overleden. Hij staat bij die gelegenheid als Eduard van Akkebor geboekstaafd. Zijn oudste zoon, Louwerens Dirk, trouwde er in 1779 maar stierf al na enkele jaren.

Diens enige zoon, Eduard, werd niet ouder dan 13 jaar. De andere zoon van Eduard van Akaboa en Angelina de Graaff, de in 1754 geboren Lourens, trouwde in 1778 met Maria Brandt. Ik vond van hem geen beroep vermeld. Zijn zoon Eduard was kruier, later *vuilniskarman*. Latere generaties wisten hun maatschappelijke positie weer op te vijzelen. Het heeft geen zin die hier alle te bespreken. Ik wil volstaan met te constateren, dat thans nog één lid van het geslacht Van Akaboa in ons land in leven is, een rechtstreekse afstammeling van de laatstgenoemde Eduard en dus ook van diens grootvader, die in 1747 aan de Biltse kerkkroon heeft meegewerkt. Deze Elisabeth Wilhelmina van Acaboa is een 78-jarige weduwe van een Amsterdamse sigarenmaker. Zij woont nog steeds te Amsterdam, waar zij geboren en getogen is. Zowel haar grootvader als haar vader waren machinist, haar vader later steenhouwer. Wellicht is bij hem op latere leeftijd de creativiteit van de kopergieter weer naar boven gekomen.

P. H. Damsté

Noten

- 1) Gemeentearchief Utrecht (GAU), Alfabetische lijst der nieuwe burgers, deel I (1580-1700).
- 2) Was zo'n proef niet meer naar de tijd, dan werd ze door een moderner werkstuk vervangen. Zo werd de proef voor de harnasmaker, voor dien bestaande uit het maken van *een vol ruijtersharnas vant hoeft tot de knijen*, in 1672 - *vermits de oude onbruikbaar zijn geworden* - vervangen door het vervaardigen van *een harquebussiers wapen also een voor- en achterstuk met een neckhoed, alles suljver gepolijst*.
- 3) Verwantschap met de in Utrecht voorkomende naam Hacquebord lijkt dan ook voor de hand te liggen.
- 4) Woordenboek der Nederlandsche Taal.
- 5) Het overlijden van Catharina Mom op 24 juni 1754 vond ik ook terug in het Gildeboek van het Smedengilde, en wel als volgt:

1 Julij is begraven de hujsvrouw van Pieter Bredi, 100 absenten... 7-10-".

Ter verklaring hiervan het volgende: De ordonnantie op het smedengilde bevatte sinds 17 juni 1639 de volgende bepaling:

Wanneer een van de gildebreders ofte hare hujsvrouwen, wonende int boveineynd deser Stadt comen te overliden, men dan alleen de gildebreders int selve eindt wonende te groeff sal bidden, ende soo mede doen ten regarde vant benedeneijndt, ende dat die alsulcx gebeden sijnde niet en comt verbeuren sal twee stuivers.

Het Boveneind strekte zich uit van de Stadhuisbrug tot aan de Tolsteegpoort; het Benedeneind van de Stadhuisbrug tot aan de Weerdpoort. (Van der Monde, Beschrijving van de straten, pleinen, enz. der stad Utrecht, Utrecht 1844-1846, I p. 23.)

Van die 2 stuivers boete was een halve stuiver voor de bode, die de uitnodigingen voor de begrafenis had verzorgd (*te groeff bidden*). Anderhalve stuiver kwam in de gildkas. Er lieten 100 genodigden verstek gaan. Vandaar die inkomstpost van 7 gulden 10 stuiver.

6) De gegevens over het werk in Leersum, Tienhoven en Zegveld dank ik aan de mij verstrekte inlichtingen van de heer G. C. van Leersum te Utrecht en de heer F. Witzel te Nijkerkerveen.

Gebruikte bronnen

- GAU, Doop-, trouw- en begraafregisters.
GAU, Registers van oude en nieuwe perceelseigenaren.
GAU, Bewaarde archieven I nr. 94 (Gildeboek der smeden 1636-1767).
GAU, Archieven regenten van het St. Eloyen-gasthuis. A Archief van het Smedengilde, nr. 85 (Rekeningen van dekens en busmeester van het smedengilde 1646-1798).
Bevolkingsregister der gemeente Amsterdam.
Gemeentearchief Amsterdam, Registers van de Burgerlijke Stand met retroacta.
Gemeentearchief Amsterdam, P A, nr. 366, nummers 1444 en 1445.
Ned. Repertorium van Familienamen, uitg. door de naamkundecommissie v. d. Kon. Ned. Akademie v. Wetenschappen op basis v. d. volkstelling van 1947.

Verwerving van archieven

Het komt zo af en toe bij de Gemeentelijke Archiefdienst voor, dat bezoekers ons attenderen op het bestaan van het archief (of een gedeelte van een archief) van een instelling, die om bepaalde redenen is of zal worden opgeheven.

Veelal zijn de bestuurders van die instellingen zich niet of nauwelijks bewust van het feit, dat zij met het verdwijnen van hun bedrijf, school of zaak tevens het lot bezegelen van de stukken, die zij zo lang hebben bewaard. Het waren - en zijn - immers de archiefstukken, de afbeeldingen etc. van hún bedrijf, hún school en hún zaak, waaraan zij met hart en ziel verbonden waren.

U zult begrijpen, dat de Archiefdienst niet overal van op de hoogte kan zijn. Wanneer ons iets ter ore komt reageren wij echter meteen, soms met succes, soms te laat.

Om dat laatste te voorkomen lijkt het mij verstandig er nog eens bij de leden van onze vereniging op aan te dringen om ons in voorkomende gevallen te laten weten of wij in actie moeten komen om een archief - waarvan de bewaring verantwoord is - van de ondergang te redden.

Wij houden ons graag aanbevolen voor elke mededeling over de verblijfplaats van archiefstukken, afbeeldingen, dia's en andere zaken die voor het nageslacht bewaard moeten worden. Ons telefoonnummer is: 030 - 71 18 14. De heer Du Croo de Vries en ondergetekende zullen u graag te woord staan.

A. Graafhuis